

อำนาจละมุนของกฎหมาย: การเมืองเชิงวัฒนธรรมในกฎหมาย¹

Soft Power of Law: Cultural Politics in Law

กฤษณ์พชร โสมณวัตร
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Kitpatchara Somanawat
Faculty of Law, Chiang Mai University

E-mail: kitpatchara.s@cmu.ac.th

Received: March 18, 2025; Revised: May 1, 2025; Accepted: May 13, 2025

บทคัดย่อ

กฎหมายมิได้มีเพียงอำนาจที่แข็งแกร่งในลักษณะของการข่มขู่ด้วยโทษและชักนำด้วยผลประโยชน์เท่านั้น แต่ยังประกอบไปด้วยอำนาจละมุนของกฎหมาย ที่เป็นพลังดึงดูดให้เกิดการปฏิบัติตามกฎหมายด้วยขุมกำลังของอำนาจละมุนทางกฎหมายประกอบไปด้วยวัฒนธรรมทางกฎหมาย ระบบคุณค่าทางกฎหมาย และการกำหนดนโยบายทางกฎหมาย ทั้งนี้ ขบวนการศึกษากฎหมายกับมนุษยศาสตร์ได้วางรากฐานอย่างสำคัญในการริเริ่มศึกษากฎหมายด้วยความรู้สึก โดยในยุคข้อมูลข่าวสาร อำนาจละมุนทางกฎหมายยิ่งทวีความสำคัญมากขึ้นในฐานะที่เป็นเครื่องมือในการต่อสู้และต่อรองทางวัฒนธรรมกฎหมาย ในอดีตประเทศไทยเคยดำเนินนโยบายวัฒนธรรมทางนิติธรรมในช่วงสมัยการปกครองของคณะราษฎร แต่ถูกลดความสำคัญลงไปในหลังทศวรรษ 2490 นอกจากนี้ อำนาจละมุนทางกฎหมายยังมีลักษณะเป็นพลวัตที่มีปฏิสัมพันธ์กับสังคมการเมืองอยู่ตลอดเวลา

คำสำคัญ: อำนาจละมุน, กฎหมาย, ความรู้สึก, วัฒนธรรมทางกฎหมาย

---

¹ บทความชิ้นนี้เป็นบทสรุปและสังเคราะห์งานวิจัยเรื่อง กฎหมายกับมนุษยศาสตร์: การศึกษากฎหมายด้วยความรู้สึก ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พ.ศ. 2568

Abstract

Law is not only the hard power, which threat its object with penalty and induces with economic benefit, but also contains of the soft power, the attractive power which bring people accept the value of the rule of law. Source of legal soft power come from three pillars; its legal culture, legal value, and legal policies. In the age of information, legal soft power rise its significant as weapon of the weak to fight or to compromise with legal culture. During the People Party's rule, Thailand used to have strong policies on legal culture, but it has decline in 1960 due to political situation. After all, legal soft power is dynamic and related to political society at all time.

Keyword: Soft Power, Legal Soft Power, Law and Emotion, Legal Culture

สภาพบังคับของกฎหมายในแวดวงนิติศาสตร์ไทยมักสาระนอยู่ภายในขอบเขตของการกำหนดความผิดและโทษ เช่น นิยามแบบปฏิฐานนิยมทางกฎหมาย ทำนองว่า “กฎหมายคือคำสั่งคำบัญชาของรัฐ ผู้ใดฝ่าฝืนธรรมดาจะต้องรับโทษ”² ซึ่งมีลักษณะเป็นการปรามว่าหากฝ่าฝืนจะเกิดการลงโทษหรือการใช้ความรุนแรง สอดคล้องกับทัศนะของแมกซ์ เวเบอร์ ที่เคยอธิบายว่ารัฐคือองค์กรที่ผูกขาดความชอบธรรมในการใช้ความรุนแรง³ หรือสภาพบังคับของกฎหมายที่ปรากฏออกมาในรูปแบบของการสร้างแรงจูงใจทางเศรษฐกิจ⁴ เช่น การค้าคาร์บอนเครดิตตามพิธีสารเกียวโต (Kyoto Protocol) เป็นต้น โปรดสังเกตว่ากลไกการบังคับใช้กฎหมายนั้นหนีไม่พ้นจินตภาพแบบการให้รางวัลและการลงทัณฑ์ หรือที่นิยมเรียกเป็นสำนวนว่า “แครอทกับไม้เรียว” (carrot and stick)

การขัดเกลานิสัยใจคอของพลเมืองด้วยแครอทกับไม้เรียวสะท้อนให้เห็นความแข็งแกร่งของกฎหมาย ในทัศนะของ โจเซฟ เอส. นาย จูเนียร์ (Joseph S. Nye, Jr.) ที่อธิบายไว้ว่าทั้งการข่มขู่

² พระเจ้าฟ้ามงกุฎ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์, *เลกซ์เธอร์*, (พระนคร: กรุงเทพฯบรรณาการ, 2468), น. 2-4.

³ Max Weber, “Politics as Vocation,” in *Max Weber's Complete Writings on Academic and Political Vocation*, ed. John Dreijmanis, trans. Gordon C. Wells (New York: Algora Publishing, 2008).

⁴ มิ่งสรรพ์ ขาวสอาด และกอบกุล รายะนาคร, *เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์เพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อม*. (เชียงใหม่: ล็อกอินดีไซน์เวิร์ค, 2552)

(threat) และการชักนำ (inducement) เป็นรูปแบบของการใช้อำนาจที่แข็งกร้าว (hard power) เพราะผลลัพธ์ที่เกิดจากปฏิบัติการเชิงอำนาจนั้นมิได้เกิดจากความสมัครใจของผู้อยู่ใต้อำนาจ⁵ ดังนั้น กฎหมายจึงเป็นเครื่องมือของรัฐในการใช้อำนาจแข็งกร้าวเป็นหลัก และในทำนองเดียวกัน กลไกการบังคับใช้กฎหมายก็ตีกรอบตนเองอยู่ในความแข็งกร้าวของกฎหมายเท่านั้น

เป็นไปได้หรือไม่ที่การบังคับใช้กฎหมายเกิดขึ้นได้ โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพาการข่มขู่ด้วย โทษทัณฑ์ หรือการชักนำด้วยผลประโยชน์ ในทำนองเดียวกันกับที่นายอธิบายไว้ในการเมืองระหว่างประเทศ กล่าวคือ เป็นไปได้หรือไม่ที่กฎหมายอาจเกิดผลในการบังคับใช้ได้ เพราะประชาชนหลงใหลในคุณค่าของกฎหมาย เพราะประชาชนคิดตามและเลียนแบบนักกฎหมาย หรือเพราะประชาชนพยายามที่จะปฏิบัติตามกฎหมาย⁶ ความสมัครใจยินดีปฏิบัติตามกฎหมายนั้นเป็นด้านละมุนของกฎหมาย แต่ก็ยังเป็นอีกด้านหนึ่งที่ถูกละเลยในแวดวงนิติศาสตร์ไทยอย่างสิ้นเชิง

บทความชิ้นนี้ต้องการอธิบายการนำองค์ความรู้ทางมนุษยศาสตร์และศิลปศาสตร์มาประยุกต์เพื่อศึกษาและทำความเข้าใจอำนาจละมุนของกฎหมาย โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 5 หัวข้อ ได้แก่ หัวข้อแรก ข้อจำกัดของความแข็งกร้าวและอำนาจละมุน หัวข้อที่สอง กฎหมายกับมนุษยศาสตร์: ความจริง ความดี และความงามของกฎหมาย หัวข้อที่สาม เรื่อง อำนาจละมุนในกฎหมายกับวัฒนธรรมทางกฎหมาย หัวข้อที่สี่ คือเรื่องการผลิตงานสร้างสรรค์ทางกฎหมาย และ หัวข้อสุดท้าย เรื่อง วัฏจักรของอำนาจละมุนทางกฎหมาย

1. ข้อจำกัดของความแข็งกร้าวและอำนาจละมุน

นาย อธิบายว่า อำนาจ คือ ความสามารถในการบรรลุผลลัพธ์ที่ปรารถนา อำนาจย่อมเป็นสิ่งที่ส่งผลกระทบต่อผู้คนจำนวนมาก แต่ทว่าอำนาจก็เป็นสิ่งที่รับรู้ได้ด้วยความรู้สึกและประสบการณ์ นอกจากนี้ อำนาจยังหมายถึงความสามารถในการชักนำให้บุคคลอื่นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ต้องการด้วย ดังนั้น อำนาจจึงหมายความว่าความรวมตั้งแต่การข่มขู่ด้วยการลงโทษ การชักนำด้วยผลประโยชน์ และรวมถึงการหวานแสนให้ให้เกิดการคล้อยตามด้วย ในทัศนะของ

---

⁵ Joseph S. Nye Jr., *Soft Power: The Means to Success in World Politics* (New York: PublicAffairs, 2004), 5.

⁶ Nye, *Soft Power*, 5.

นาย เขาเห็นว่าอำนาจสามารถจำแนกได้เป็นสองประเภท โดยจำแนกจากวิธีการและความสมัครใจของผู้อยู่ภายใต้อำนาจ ได้แก่ อำนาจแข็งกร้าว หมายถึงการใช้วิธีขึ้นใจด้วยการข่มขู่หรือขึ้นนำด้วยผลประโยชน์ และอำนาจละมุน คือการสร้างแรงดึงดูดให้ผู้อื่นสมัครใจทำตามเป้าหมายของผู้ใช้อำนาจอ่อน ซึ่งนาย วิเคราะห์ไว้ว่าอำนาจละมุนเป็นวิถีของการใช้อำนาจที่มีความสำคัญมากขึ้นในโลกยุคข้อมูลข่าวสาร เพราะการไหลเวียนของข้อมูลมหาศาลในสังคมนั้นก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมได้ง่ายขึ้น⁷

ความแตกต่างระหว่างอำนาจแข็งกร้าวกับอำนาจละมุนที่สำคัญ คือความต้องการใช้ทรัพยากรที่แตกต่างกัน ในการใช้อำนาจแข็งกร้าวก็จำเป็นต้องมีโครงสร้างของกองทัพและยุทธภัณฑ์ที่พร้อม ส่วนการใช้อำนาจแข็งกร้าวด้วยการชักนำด้วยผลประโยชน์ก็ต้องการต้นทุนทางด้านเศรษฐกิจอย่างมหาศาล ในขณะที่ทรัพยากรที่อำนาจละมุนต้องการในการดำเนินการคือระบบคุณค่า วัฒนธรรม และนโยบายที่เกื้อหนุน อำนาจละมุนจึงเป็นรูปแบบของการใช้อำนาจที่มีต้นทุนในระยะยาวที่น้อยกว่าและมีความสำเร็จที่ยั่งยืนกว่าการบรรลุเป้าหมายด้วยวิธีการใช้อำนาจแบบแข็งกร้าว แม้ว่าการลงทุนในระบบคุณค่าและวัฒนธรรมจะถูกมองว่าใช้ระยะเวลานานก็ตาม แต่นาย ก็ได้ตั้งข้อสังเกตที่น่าสนใจว่าปฏิบัติการที่ใช้อำนาจแบบแข็งกร้าวก็ได้สัมพันธโดยตรงกับระยะเวลาในการบรรลุเป้าหมายเสมอไป เช่น ปฏิบัติการทางทหารที่ใช้กับอิรัก บิลาเดน นั่นก็ต้องใช้ระยะเวลากว่าทศวรรษกว่าจะบรรลุเป้าหมายสุดท้าย⁸

อำนาจละมุนและอำนาจแข็งกร้าวมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ในทำนองว่าไม่มีรัฐใดจะปฏิเสธด้านใดด้านหนึ่งของอำนาจได้อย่างสิ้นเชิง และการใช้อำนาจละมุนและอำนาจแข็งกร้าวก็อาจขัดแย้งกันได้ ยกตัวอย่างเช่น การใช้อำนาจแข็งกร้าวของสหภาพโซเวียตในการรุกรานฮังการีและเชโกสโลวาเกียได้ทำลายโครงสร้างของอำนาจละมุนที่เกิดขึ้นจากขบวนการและอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ที่เสนอตนเพื่อแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างสิ้นเชิง⁹ อำนาจแข็งกร้าวกับอำนาจละมุนจึงมิได้เป็นอิสระจากกันและกัน ตรงกันข้ามลำพังการใช้อำนาจละมุนก็ยากที่จะบรรลุเป้าหมาย นายจึงเสนอว่าอำนาจละมุนและอำนาจแข็งกร้าวเป็นสิ่งที่อาจใช้ผสมกัน

⁷ Nye, *Soft Power*, 1-2.

⁸ Nye, *Soft Power*, 5.

⁹ Nye, *Soft Power*, 9.

ได้ เฉกเช่นที่อาณาจักรโรมันยิ่งใหญ่ได้ด้วยกองกำลังอันเป็นอำนาจแข็งแกร่ง แต่อยู่ยั่งยืนได้ด้วยพลังดึงดูดทางวัฒนธรรมที่เป็นอำนาจละมุน เป็นต้น¹⁰

ศักยภาพของอำนาจละมุนขึ้นอยู่กับความสามารถในการขัดเกลาความปรารถนาของบุคคลอื่น แต่ต้องมีใช้ด้วยวิธีการคุกคามหรือยึดครองประเทศ เช่น บริษัทอาจลงทุนกับเครื่องหมายการค้าของตนอย่างหนัก ในขณะที่นักกิจกรรมทางสังคมก็มักโจมตีเครื่องหมายการค้าของบริษัท เพื่อต่อต้านทางวัฒนธรรมและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของบริษัท¹¹ ในกรณีเช่นนี้ บริษัทลงทุนกับอำนาจละมุนของตนด้วยการสร้างแบรนด์ สร้างเสน่ห์ให้เกิดการติดตาม ในขณะที่นักกิจกรรมทางสังคมก็บริหารอำนาจละมุนของตนเพื่อขัดเกลาความปรารถนาของบริษัทให้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางธุรกิจ โปรดสังเกตว่านักกิจกรรมไม่จำเป็นต้องถือหุ้ในบริษัทแต่อย่างใด แต่มีอำนาจโน้มน้าวและกำหนดทิศทางของบริษัท ดังนั้น อำนาจละมุนจึงไม่จำเป็นต้องอยู่ในสถานะที่เหนือกว่า ไม่จำเป็นต้องครอบงำหรือปกครองอีกฝ่ายหนึ่งอย่างเบ็ดเสร็จ และอำนาจละมุนนั้นไม่จำเป็นที่จะต้องดำรงอยู่ในความสัมพันธ์ทางการเมืองระหว่างประเทศเสมอไป แต่สามารถนำมาประยุกต์กับความสัมพันธ์เชิงอำนาจอื่นๆ ได้ด้วย เช่น กลุ่มทุนกับนักกิจกรรม หรือแม้กระทั่งระหว่างสถาบันทางกฎหมายกับความรู้สึกนึกคิดของประชาชน

ในทางการเมืองระหว่างประเทศ อำนาจละมุนคือสินทรัพย์ที่ก่อให้เกิดเสน่ห์ ซึ่งนายเสนอว่าสินทรัพย์ดังกล่าว ประกอบไปด้วย วัฒนธรรมของประเทศ คุณค่าทางการเมืองที่ยึดถือ และนโยบายระหว่างประเทศ เพราะวัฒนธรรมของประเทศเป็นเนื้อหาสาระที่ดึงดูดประเทศอื่น ส่วนคุณค่าทางการเมืองก็มีความสำคัญในแง่ของการสะท้อนความจริงใจของประเทศที่ใช้อำนาจละมุน และนโยบายต่างประเทศจะเกิดผลให้เกิดอำนาจละมุนได้ก็ต่อเมื่อนโยบายดังกล่าวเป็นนโยบายที่มีความชอบธรรมในบริบทของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ¹² หากประยุกต์ความคิดเรื่องอำนาจละมุนดังกล่าวกับอำนาจของกฎหมาย ผู้เขียนวิเคราะห์ว่าอำนาจละมุนตั้งอยู่ฐานทรัพยากรสามประการ ได้แก่ ประการแรก คือ ความสมบูรณ์ของหลักกฎหมายที่จะดึงดูดให้ประชาชนปฏิบัติตาม จะต้องเป็นเนื้อหาสาระที่ดึงดูดให้บุคคลกระทำตาม กล่าวคือ สิ่งที่กฎหมายกำหนดให้ประชาชน

---

¹⁰ Joseph S. Nye Jr., “Countering the Authoritarian Challenge: Public Diplomacy, Soft Power, and Sharp Power,” *Journal of International Relations and Sustainable Development* 15 (2020): 94–95.

¹¹ *Ibid.*, 95–96.

¹² *Ibid.*

ปฏิบัติตามนั้นจะต้องเป็นสิ่งที่พึงปฏิบัติตามในวัฒนธรรมของสังคมนั้น ส่วนประการที่สอง คือความสม่าเสมอและจริงใจในการผลักดันกฎหมาย เพราะอำนาจละมุนจะทำงานได้ดีก็ต่อเมื่อผู้อยู่ใต้อำนาจเชื่อถือและเชื่อมั่นในกฎหมายและผู้ปฏิบัติการทางกฎหมาย ดังนั้น สังคมจำเป็นต้องตกลึกเกี่ยวกับคุณค่าทางกฎหมายที่สังคมนั้นจะยึดถือ และต้องยึดมั่นตามคุณค่าดังกล่าวอย่างสม่ำเสมอและประการสุดท้าย คือ นโยบายทางกฎหมายที่มีความชอบธรรมทางศีลธรรม เพราะอำนาจละมุนนั้นสัมพันธ์กับความรู้สึกนึกคิดของประชาชน และประชาชนย่อมสัมผัสได้จากชีวิตประจำวันในทางปฏิบัติที่เกิดจากการผลักดันนโยบายเสียยิ่งกว่าคำพิพากษาของศาล ยกตัวอย่าง เช่น ในสมัยรัฐบาลของทักษิณ ชินวัตร เคยมีนโยบายในการทำสงครามกับยาเสพติด ซึ่งถึงแม้ว่าประชาชนจะเห็นด้วยว่ายาเสพติดจะเป็นภัยต่อสังคม แต่เมื่อคุณค่าทางกฎหมายหลักนิติรัฐนิติธรรมไม่ได้ถูกยึดมั่นอย่างเพียงพอ และด้วยนโยบายที่ขาดความชอบธรรม เพราะขับเคลื่อนด้วยความรุนแรง ก็ทำให้อำนาจละมุนของรัฐบาลและกฎหมายที่พยายามปราบปรามยาเสพติดนั้นเสื่อมลง เป็นต้น

ในโลกยุคที่ข้อมูลข่าวสารและวัฒนธรรมถูกแลกเปลี่ยนกันอย่างรวดเร็วยิ่งทำให้ระบบนิเวศของอำนาจละมุนมีความสำคัญมากขึ้นตามไปด้วย เพราะการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารอย่างรวดเร็วก็ทำให้พลวัตของวัฒนธรรมที่หนักหน่วงและรุนแรงมากขึ้น โดยเฉพาะต้นทุนที่ราคาถูกลงอย่างมหาศาลในการเก็บข้อมูลในรูปของข้อมูลยักษ์นิรนาม (big data) ซึ่งข้อมูลดังกล่าวเป็นสิ่งที่รับประกันอำนาจของผู้ครอบครองได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม เมื่อต้นทุนในการเก็บข้อมูลราคาถูกลงแล้ว การถือครองข้อมูลยักษ์นิรนามนี้จึงเปิดโอกาสให้กับภาคส่วนอื่นๆ นอกจากรัฐด้วย เช่น กลุ่มทุนอาจเก็บข้อมูลของตนเอง เช่นเดียวกันกับนักสิทธิมนุษยชน หรือแม้แต่อาชญากรก็อาจเข้าถึงข้อมูลดังกล่าวได้เช่นกัน หมายความว่าในสังคมข้อมูลข่าวสาร อำนาจละมุนสถิตย์และถูกนำไปใช้ประโยชน์ได้ในหลากหลายภาคส่วนของสังคม¹³

โดยรวมแล้ว อำนาจละมุนจึงเป็นปริณทลใหม่ของอำนาจที่ทวีความสำคัญมากขึ้น เพราะโลกยุคโลกาภิวัตน์และข้อมูลข่าวสารที่พลวัตของวัฒนธรรมถูกเร่งรัดขึ้นอย่างมหาศาล ในบริบทนี้นายแนะนำว่าอำนาจละมุนมิได้ถูกสงวนไว้ใช้โดยรัฐฝ่ายเดียวเท่านั้น และไม่จำเป็นที่จะต้องนำมาประยุกต์ใช้เฉพาะในความคิดเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ในกรณีของการนำอำนาจละมุนมาประยุกต์ใช้กับอำนาจของกฎหมาย คือความพยายามสร้างเงื่อนไขเชิงใจให้ประชาชนยอมรับและ

¹³ Ibid.

ปฏิบัติตามกฎหมายด้วยความกระตือรือร้น โดยความสามารถดังกล่าวตั้งอยู่บนพื้นฐานของทรัพยากรทางสังคมสามประการ ได้แก่ ความสมบูรณ์ของกฎหมาย คุณค่าทางกฎหมายที่สังคมยึดถือ และการขับเคลื่อนนโยบายทางกฎหมายที่มีความชอบธรรม

2. กฎหมายกับมนุษยศาสตร์: ความจริง ความดี และความงามของกฎหมาย

เมื่ออำนาจละมุนทางกฎหมายมีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรม คุณค่า และนโยบายทางกฎหมายแล้ว อำนาจละมุนเชิงกฎหมายจึงมีความสอดคล้องกับแนวทางการศึกษากฎหมายกับมนุษยศาสตร์ (Law and Humanities) ซึ่งสเตอร์นและคณะเห็นว่า กฎหมายกับมนุษยศาสตร์เป็นการศึกษาที่รุ่มรวยจนน่าละอาย (embarrassment of riches)¹⁴ เพราะขอบเขตของการศึกษานั้นกว้างขวางจนยากจะจับต้อง เป็นต้นว่า การศึกษาเชิงมนุษยศาสตร์คือการศึกษความสัมพันธ์ระหว่างภาพลักษณ์ ความรู้ และอำนาจ, ร่างกาย การกระทำ และสำนักทางศีลธรรม, ความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ เสียง และใบหน้า, เพศ ท่าทาง และอารมณ์, การจดบันทึก ความรุนแรง และการต่อต้าน, วาทกรรม วัฒนธรรม และสถาปัตยกรรมศาสตร์, รูปแบบ ความยุติธรรม และเรื่องเล่า, ตลาด อัตลักษณ์ และศรัทธา ฯลฯ ความรุ่มรวยของมนุษยศาสตร์ดังกล่าวอาจสรุปด้วยทัศนะของเรน บอท ว่า การศึกษามนุษยศาสตร์ คือการศึกษาสิ่งที่สัมพันธ์กับมนุษยภาพ (humanistic materials) หรือการสร้างสรรค์ของมนุษย์ เช่น ภาษา ตัวบท ดนตรี วรรณกรรม ละคร ศิลปะ และประวัติศาสตร์¹⁵

ไซมอน สเตอร์น และคณะ สรุปว่าปฏิบัติการทางมนุษยศาสตร์ คือ ปฏิบัติการของการสร้างสรรค์ไม่ว่าจะเป็นสร้างสรรค์วัตถุ (making things) สร้างสรรค์ความหมาย (making meaning) หรือสร้างสรรค์ผัสสะ (making sense) รวมไปถึงคุณค่าที่สอดแทรกอยู่ในการสร้างสรรค์เหล่านั้น ได้แก่ ทัศนคติและความระมัดระวัง (attitude and sensitivities) โดยเน้นที่ความระมัดระวังต่อรูปแบบ

---

¹⁴ Simon Stern, Maksymilian Del Mar, and Bernadette Meyler, "Introduction," in *The Oxford Handbook of Law and Humanities*, ed. Simon Stern, Maksymilian Del Mar, and Bernadette Meyler (Oxford: Oxford University Press, 2020).

¹⁵ *Ibid.*

ที่แปลกแยกจากแบบแผน (sensitivity to unpattern) ความระวังไหวต่อจุดบอด (sensitivity to blind spot) และความระวังไหวต่อสิ่งที่ถูกมองข้าม¹⁶

โดยรวมแล้วมนุษยศาสตร์หรือศิลปศาสตร์จึงเป็นวิชาการว่าด้วยการสร้างสรรค์ด้วยทัศนคติและความระวังไหว ซึ่งในทัศนะของไซมอนส์ สเติร์นและคณะ เห็นว่าวิชาการด้านมนุษยศาสตร์นั้นมีความใกล้ชิดกับวิชากฎหมาย กล่าวคือในวิชาการทางมนุษยศาสตร์ เช่น ปรัชญา วรรณคดี ประวัติศาสตร์ นั้นเป็นรากฐานของกฎหมายทั้งในแง่ของหลักการทางกฎหมาย (legal doctrine) และวาทศิลป์ทางกฎหมาย (rhetoric) ดังเห็นได้ว่า ข้อพิพาททางกฎหมายกับข้อพิพาททางจริยศาสตร์ในแวดวงปรัชญานั้นมักเป็นปัญหาเดียวกัน¹⁷ เช่น ปัญหาขบคิดเรื่องการฆ่าแท้ง หรือ การการุณยฆาต นั้นต่างก็เป็นข้อถกเถียงทั้งในแวดวงปรัชญาซึ่งเป็นมนุษยศาสตร์และแวดวงกฎหมายด้วย ขอบเขตของกฎหมายกับมนุษยศาสตร์จึงมีทั้งเนื้อหาสาระที่ทับซ้อนกัน ความจำเป็นของข้อความคิดที่ต้องนำมาปรัชญาใช้ในทางกฎหมาย เช่น “ความยุติธรรม” “ความเสมอภาค” หรือ “เสรีภาพ” ซึ่งล้วนเป็นข้อความคิดที่ถกเถียงกันทางมนุษยศาสตร์อันเป็นพื้นฐานของหลักการทางกฎหมายทั้งสิ้น

การศึกษากฎหมายกับมนุษยศาสตร์ปรากฏขึ้นในงานอีกชิ้นหนึ่งที่สำคัญ คือ กฎหมายกับมนุษยศาสตร์ : ปฐมบท (Law and Humanities: an Introduction) ของออสติน ซารัท (Austin Sarat) และคณะ โดยซารัทและคณะมีความเห็นว่าการศึกษากฎหมายกับมนุษยศาสตร์เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการศึกษาแบบสหวิทยาการ (interdisciplinary) ที่เน้นศึกษากฎหมายควบคู่ไปกับศาสตร์อื่นๆ ที่มักเรียกกันว่า ขบวนการกฎหมายกับสหวิทยา (“law and...” movement) ซึ่งปรากฏขึ้นในช่วงปลายศตวรรษที่ 20 โดยการศึกษากฎหมายกับมนุษยศาสตร์ในวิชาการสมัยใหม่นั้นพัฒนามาจากแนวทางการศึกษากฎหมายกับวรรณกรรม (Law and Literature) ที่ริเริ่มโดยเจมส์ บอย ไวท์ (James Boy White) ในหนังสือเรื่อง *นิติจินตนาการ* (The Legal Imagination)¹⁸ ใน พ.ศ. 2516 จากนั้นการค้นคว้าเรื่องกฎหมายในวรรณกรรม ไปจนถึงการศึกษามิติเชิงภาษาของปฏิบัติการทางกฎหมาย โดยจำแนกแยกแยะประเภทของการเล่าเรื่อง การใช้วาทศิลป์ หรือประเภทของการใช้ข้ออ้างเหตุผลในคำพิพากษาของศาล ความเติบโตของงานวิชาการกลุ่มนี้ตั้งอยู่บนฐานคิดว่าการศึกษา

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Ibid.

¹⁸ James Boy White, *The Legal Imagination* (Boston: Little, Brown, 1973), xv.

กฎหมายนั้นสามารถและควรที่จะตั้งอยู่บนพื้นฐานของการศึกษาเชิงมนุษยศาสตร์ (liberal education; liberal art education) เพราะการทำงานทางกฎหมายที่เป็นการระงับข้อพิพาทในสังคมนั้นสัมพันธ์กับการพัฒนาผัสด้านวัฒนธรรม (sense of culture) ของนักเรียนกฎหมายโดยตรง โดยไวท์ได้บรรยายเกี่ยวกับผัสด้านวัฒนธรรมของนักกฎหมายไว้ว่า

“การฝึกฝนกฎหมายไปในทิศทางที่บุคคลสามารถเรียนรู้จากประสบการณ์ของบุคคลอื่น และสามารถแปรสภาพประสบการณ์ดังกล่าวให้กลายเป็นประสบการณ์ของตนเองที่ใหม่และดีเลิศกว่าเดิม และเรียนกฎหมายในทางที่บุคคลสามารถเรียนรู้วัฒนธรรมของบุคคลอื่นแล้วจึงแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมนั้นกลับไป และเป็นการเรียนกฎหมายที่ผู้เรียนสามารถตระหนักรู้ถึงข้อจำกัดแห่งความรู้ของตน และยอมรับความไม่แน่นอน และความกำกวมต่างๆ ในชีวิต”¹⁹

ผัสด้านวัฒนธรรมเป็นคุณสมบัติจำเป็นสำหรับนักกฎหมาย เพราะผัสด้านวัฒนธรรมเป็นวิธีการที่นักกฎหมายใช้คิด เขียน และพูด ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่ากฎหมายถูกใช้ด้วยภาษา ดังนั้นภาษาและผัสด้านวัฒนธรรมจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อวิธีคิดทางกฎหมายในทัศนะของ ชาร์ทและคณะ²⁰ ในขณะที่ นิธิ เอียวศรีวงศ์ เคยอธิบายความหมายของ “มนุษยศาสตร์” ไว้ว่า วิธีคิดแบบมนุษยศาสตร์ คือการคิดด้วยความรู้สึก เพราะการคิดด้วยความรู้สึกจะเปิดเผยให้เห็นมิติที่คนที่ไม่สามารถคิดความรู้สึกได้ไม่เห็น โดยนิธิ เอียวศรีวงศ์ พิจารณาจากการศึกษาเล่าเรียนทางมนุษยศาสตร์ เช่น การศึกษาวรรณคดี หรือการศึกษาวัฒนธรรมไทย ล้วนแต่เป็นการฝึกความรู้สึกเพื่อให้มีความรู้สึกที่ฉับไว แหะลม และละเอียดอ่อน²¹ ส่วนเจตนา นาควัชระ อธิบายว่าการศึกษามนุษยศาสตร์คือการศึกษาก่อนที่ขึ้นอยู่กับพื้นฐานของปรัชญา วรรณคดี และประวัติศาสตร์²²

อาจสรุปได้ว่ากฎหมายกับมนุษยศาสตร์ในทัศนะของ ไชมอนส์ สเติร์น และคณะ คือการศึกษาที่ตระหนักถึงความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายกับมนุษยศาสตร์ ซึ่ง “มนุษยศาสตร์”

---

¹⁹ *Ibid.*, xv.

²⁰ Austin Sarat, Matthew Anderson, and Cathrine O. Frank, *Law and Humanities: An Introduction* (Cambridge: Cambridge University Press, 2009), 1–4.

²¹ นิธิ เอียวศรีวงศ์, “วิพากษ์มนุษยศาสตร์/มนุษยศาสตร์วิพากษ์: น่ายามมนุษยศาสตร์ในสังคมไทย,” คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, สืบค้นเมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2568, <https://www.socsci.nu.ac.th/?p=4366>.

²² เจตนา นาควัชระ, *จุดยืนของมนุษยศาสตร์*, (กรุงเทพฯ: คมบาง, 2558), 3–75.

หมายถึง สิ่งที่ถูกสรรค์สร้างขึ้นโดยมนุษย์ เช่น ความคิดทางปรัชญา เรื่องเล่าเรื่องราวในเชิงวรรณคดี และความทรงจำในวิชาประวัติศาสตร์ ที่ในปัจจุบันการสร้างสรรค์ของมนุษย์ปรากฏอยู่ในหลายรูปแบบ เช่น ปรากฏขึ้นในเพลงด้วยเสียงดนตรี ปรากฏขึ้นในการถกเถียงกันที่เป็นบทในละครโทรทัศน์ หรือปรากฏอยู่ในรูปแบบของประวัติศาสตร์ผ่านการสร้างสรรค์และการตีความของนักประวัติศาสตร์ มนุษยศาสตร์จึงปรากฏอยู่ในวิถีทางมนุษยนิยมหลายประเภท

การศึกษากฎหมายกับมนุษยศาสตร์จึงเป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกฎกติกาของรัฐกับศิลปวัฒนธรรมของสังคม หรืออีกนัยหนึ่งถ้าพิจารณาจากข้อเสนอของนิธิ เอียวศรีวงศ์ ที่เห็นว่าการศึกษามนุษยศาสตร์คือการฝึกฝนด้านความรู้สึก หรือการคิดด้วยความรู้สึก ดังนั้น หากประยุกต์ความเห็นของนิธิ เอียวศรีวงศ์ ขึ้นมาเพื่ออธิบายการศึกษากฎหมายกับมนุษยศาสตร์ ย่อมเห็นได้ว่ากฎหมายกับมนุษยศาสตร์ในทัศนะของนิธิ เอียวศรีวงศ์ คือการศึกษาหรือการคิดถึงกฎหมายด้วยความรู้สึก ซึ่งสอดคล้องกันกับความเห็นของสเติร์นและคณะ ที่เห็นว่ามนุษยศาสตร์คือการสร้างสรรค์ทั้งในด้านดนตรีกรรม วรรณกรรม นาฏกรรม ฯลฯ ซึ่งโดยสามัญสำนึกทั่วไป ส่วนสำคัญของการสร้างสรรค์ไม่ว่าจะเป็นในทางปรัชญา วรรณคดี หรือประวัติศาสตร์ ก็ล้วนแต่ต้องอาศัยการใช้ความรู้สึกเป็นองค์ประกอบด้วยทั้งสิ้น เพราะฉะนั้น ผู้เขียนสรุปความในเบื้องต้นว่า แกนกลางของการศึกษากฎหมายกับมนุษยศาสตร์คือการศึกษากฎหมายโดยใช้ความรู้สึก เมื่อศึกษากฎหมายด้วยอารมณ์ความรู้สึกแล้ว ย่อมเกิดความเป็นไปได้ที่จะสามารถศึกษากฎหมาย หรือสื่อสารกฎหมายผ่านงานสร้างสรรค์ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นงานวรรณกรรม งานดนตรีกรรม งานทางสถาปัตยกรรม หรือวิถีทางมนุษยศาสตร์อื่นๆ

3. อำนาจละมุนในกฎหมายกับวัฒนธรรมทางกฎหมาย

การศึกษากฎหมายกับมนุษยศาสตร์มีสาระสำคัญอยู่ที่เป็นการทำความเข้าใจกฎหมายในบริบทของความรู้สึกที่อยู่ภายใต้ระบบวัฒนธรรม โดยเฉพาะผ่านวิถีทางมนุษยนิยม เช่น ดนตรี ศิลปะ วรรณกรรม ประวัติศาสตร์ เป็นต้น โปรดสังเกตว่าเมื่อกฎหมายกับมนุษยศาสตร์ขยายขอบเขตของการศึกษามาถึงปริณทลทางวัฒนธรรมแล้วทำให้มิติด้านที่ไม่เป็นทางการหรือด้านที่เป็นเสน่ห์ดึงดูดให้เกิดการกระทำตามถูกยกระดับให้ได้รับความสำคัญมากขึ้นด้วย กฎหมายกับมนุษยศาสตร์จึงสัมพันธ์โดยตรงกับอำนาจละมุนของกฎหมาย ดังจะเห็นได้ว่าเมื่อปริณทลของ

การศึกษากฎหมายขยายไปสู่ประวัติศาสตร์ ศิลปะ หรืองานวรรณกรรมก็จะทำให้เกิดวิธีวิทยาในทางกฎหมายใหม่ขึ้นตามมา เช่น การค้นคว้าประวัติศาสตร์ของชนพื้นเมืองในรัฐบริติชโคลัมเบียของแคนาดานำไปสู่การรื้อฟื้นเรื่องสนธิสัญญาและอำนาจอธิปไตยเหนือที่ดินของชนพื้นเมืองในคดีคาลเดอร์²³ ในขณะที่เมื่อศิลปะแทรกเข้าไปในปริบทของกฎหมายก็ทำให้เกิดศิลปะที่ท้าทายอำนาจรัฐหรืออำนาจกฎหมายในรูปแบบที่เป็นศิลปะขึ้น เช่น เพลงแร็ปที่วิพากษ์รัฐอย่าง “ประเทศกูมี” ของ RAD เป็นต้น โปรดสังเกตว่า การศึกษากฎหมายกับมนุษยศาสตร์เป็นประตูที่เปิดไปสู่การพัฒนาอำนาจละมุนในกฎหมายที่มีความเป็นไปได้มากมาย ในบทความชิ้นนี้คงทบทวนงานศึกษาเกี่ยวกับกฎหมายและมนุษยศาสตร์ที่ส่งผลต่ออำนาจละมุนของกฎหมายไว้โดยสังเขปเท่านั้น

งานศึกษานวนทางกฎหมายกับมนุษยศาสตร์มีความเชื่อมโยงกับอำนาจละมุนในทางกฎหมาย เพราะเป็นการศึกษากฎหมายโดยให้ความสำคัญกับคุณค่าในด้านความรู้สึกต่อกฎหมายปรากฏอยู่ในวารสารเยลว่าด้วยกฎหมายกับมนุษยศาสตร์ (Yale Journal of Law and Humanities) ที่ตีพิมพ์มาตั้งแต่ พ.ศ. 2532 จนถึงปัจจุบัน และหนังสือ กฎหมายกับมนุษยศาสตร์ : ปฐมบท (Law and Humanities: an Introduction) ของออสติน ซาร์ท (Austin Sarat) ที่ตีพิมพ์ใน พ.ศ. 2553²⁴ และ คู่มือกฎหมายกับมนุษยศาสตร์ฉบับออกฟอร์ด (The Oxford Handbook of Law and Humanities) ที่ตีพิมพ์ใน พ.ศ. 2562²⁵ เนื้อหาสาระของการค้นคว้าวิจัยด้านกฎหมายกับมนุษยศาสตร์นั้นเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมทางกฎหมายอย่างใกล้ชิด เช่น เฮยกี ฟิลาจมาร์ก (Heikki Philamaki) เสนอในประมวลกฎหมายที่เป็นผลผลิตทางวัฒนธรรม (Legal Code as Cultural Product) เสนอว่า ประมวลกฎหมายนั้นถูกพัฒนาขึ้นมาให้ถูกใช้หลายวัตถุประสงค์ ในยุคสมัยแรกประมวลกฎหมายมีบทบาทเป็นเสมือนสัญลักษณ์แห่งอำนาจที่สืบทอดความศักดิ์สิทธิ์มาแต่โบราณ จนกระทั่งในกฎหมายสมัยใหม่ ประมวลกฎหมายถูกร่างขึ้นมาเพื่อใช้ประโยชน์ในปฏิบัติการทาง

---

²³ “Calder Case,” *The Canadian Encyclopedia*, last modified September 2, 2020, <https://www.thecanadianencyclopedia.ca/en/article/calder-case> (accessed February 27, 2025).

²⁴ Austin Sarat, Matthew Anderson, and Cathrine O. Frank, eds., *Law and Humanities: An Introduction* (Cambridge: Cambridge University Press, 2009).

²⁵ Simon Stern, Maksymilian Del Mar, and Bernadette Meyler, eds., *The Oxford Handbook of Law and Humanities* (Oxford: Oxford University Press, 2020), 39, <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190695620.013.37>.

กฎหมายมากขึ้น แต่ความสำคัญของประมวลกฎหมายในเชิงสัญลักษณ์ก็ได้ลดน้อยลงไป²⁶ การพิจารณาตามกรอบความคิดของฟิลาจมาร์ก ทำให้วิเคราะห์ต่อไปได้ว่า ทำไมภาษาทางกฎหมายจะต้องเป็นภาษาบาลี หรือการออกแบบประมวลกฎหมายในไทยจะต้องประดับตราครุฑให้เกิดความขลังและศักดิ์สิทธิ์ เป็นเพราะประมวลกฎหมายมีหน้าที่ในเชิงสัญลักษณ์ด้วยเช่นกัน

นอกจากนี้ในแง่ของภาษา ราวิต ริชแมน (Ravit Reichman) อธิบายว่า ในที่สุดแล้วกฎหมายคือเรื่องของการเกลี้ยกล่อม ดังนั้นการแยกกฎหมายออกจากวาทศิลป์นั้นเป็นเรื่องที่แทบจะเป็นไปไม่ได้ ริชแมน อธิบายต่อไปว่าความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายกับวาทศิลป์นั้นปรากฏให้เห็นตั้งแต่สมัยกรีกและโรมัน อย่างไรก็ตาม การศึกษาวาทศิลป์ในโรงเรียนกฎหมายเริ่มจากการบุกเบิกของไวท์ ในช่วงทศวรรษ 1970²⁷

นอกเหนือจากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายกับภาษาและวัฒนธรรมแล้ว ยังมีการเชื่อมโยงกฎหมายเข้ากับทัศนศิลป์ โดย คริสทีน ไฮท์ ฟาร์ลีย์ (Christine Haight Farley) อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายกับศิลปะว่าเป็นส่วนขยายที่พัฒนาขึ้นมาในกระแสนของการศึกษากฎหมายกับมนุษยศาสตร์ โดยเฉพาะในด้านทัศนศิลป์กับกฎหมาย (Visual art and law) เมื่อศิลปะกับกฎหมายผสานเข้าหากันในเชิงวิธีวิทยา เช่น ในการสร้างภาพลักษณ์ทางศิลปะให้แก่กฎหมาย (artistic portrayals of law) นักวิชาการทางกฎหมายต้องหยิบยืมทฤษฎีการตีความประวัติศาสตร์ศิลปะ ในขณะที่นักประวัติศาสตร์ศิลป์ก็สามารถปรับเอาชุดความรู้ของความคิดทางสังคมการเมืองหรือกฎหมายไปอธิบายประวัติศาสตร์ของศิลปะได้เช่นกัน อย่างไรก็ตาม ส่วนที่สำคัญยิ่งเกี่ยวกับกฎหมายกับศิลปะคือการเป็นปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม กล่าวคือ ศิลปะอาจท้าทายประเด็นทางกฎหมาย เช่น การใช้ศิลปะเป็นทางเลือกในการวิพากษ์ประเด็นทางกฎหมาย หรือกฎหมายเข้าไปจำกัดกรอบความคิดทางศิลปะก็ได้ เช่น การใช้ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 112 ในการจำกัดเสรีภาพในการแสดงออกด้วยสื่อศิลปะ เช่น การแสดงที่มีเนื้อหาหมิ่นเหม่กับการวิพากษ์วิจารณ์

²⁶ Heikki Pihlajamäki, "Legal Codes as Cultural Products," in *The Oxford Handbook of Law and Humanities*, eds. Simon Stern, Maksymilian Del Mar, and Bernadette Meyler (Oxford: Oxford University Press, 2020), 703–718, <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190695620.013.37>.

²⁷ Ravit Reichman, "Narrative and Rhetoric," in *Law and Humanities: An Introduction*, eds. Austin Sarat, Matthew Anderson, and Cathrine O. Frank (Cambridge: Cambridge University Press, 2009), 377–397.

พระมหากษัตริย์ เป็นต้น ทั้งนี้ ไม่ว่ากฎหมายจะมีบทบาทต่อศิลปะในรูปแบบใด สนับสนุนหรือโต้แย้งกฎหมาย ก็ย่อมก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมทางกฎหมายเสมอ²⁸

ส่วนในด้านประวัติศาสตร์ เอเรียลา กรอส (Ariela Gross) เสนอว่ากฎหมายมีความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์และความทรงจำร่วม โดยเน้นว่านักนิติมนุษยนิยม (legal humanists) พยายามตั้งคำถามไปให้ไกลกว่าคำถามทำนองว่า กฎหมายจะสร้างความจำร่วมได้หรือไม่ หรือกฎหมายจะช่วยธำรงรักษาประวัติศาสตร์ของชาติ หรือการชำระประวัติศาสตร์เพื่อคืนความยุติธรรมเท่านั้น กล่าวคือนักนิติมนุษยนิยมพยายามวิเคราะห์หาปฏิสัมพันธ์กันระหว่างกฎหมาย ประวัติศาสตร์ และความทรงจำร่วม ซึ่งกรอสพบว่าสังคมสามารถใช้กฎหมายเพื่อชำระประวัติศาสตร์อดีตได้²⁹ ทั้งนี้ หากพิจารณาในวิถีของ เฮย์เดน ไวท์ ว่าประวัติศาสตร์มีลักษณะคล้ายวรรณกรรมที่จะต้องมีการเรื่องแล้ว ย่อมเห็นความใกล้ชิดกันระหว่างประวัติศาสตร์ วรรณกรรม และละคร กล่าวคือ จูลี สโตนปีเตอร์ (Julie Stone Peter) ในหนังสือเรื่อง นิติศาสตร์การละคร (Law as Performance) พิจารณาว่าการกระบวนการทำงานของกฎหมายนั้นเปรียบเสมือนการแสดง โดยที่ผู้ร่างกฎหมายก็ดี ผู้พิพากษาก็ดี ตัวบทก็ดี องค์การก็ดี ความคิดก็ดี หรือแนวปฏิบัติในสังคมต่างก็เป็นทั้งที่มาของกฎหมาย เป็นทั้งพื้นเพของกฎหมาย และเป็นการแสดงไปพร้อมกันด้วย³⁰ เพราะในการพิจารณาคดีจำเป็นต้องมีผู้ชมอยู่เสมออย่างที่สุดก็คือผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณา นอกจากนี้ การพิจารณาคดีของศาลยังต้องกระทำอย่างเปิดเผย (open court) ต่อหน้าสาธารณชน (public audience)³¹ นอกจากนี้ สโตนปีเตอร์ ยังอธิบายต่อไปอีกว่ากฎหมายนั้นมิอำนาจในเชิงสุนทรียะ (law's aesthetic) ที่มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าการใช้กำลังบังคับเลย (force) โดยโต้แย้งว่าถึงแม้กฎหมายส่วนใหญ่เมื่อพิจารณาผิวเผินแล้วจะพบว่าเป็นการใช้อำนาจข่มขู่ป้องปราม โดยมีกำลังกายภาพของ

---

²⁸ Christine Haight Farley, "Imaging the Law: Art," in *Law and Humanities: An Introduction*, eds. Austin Sarat, Matthew Anderson, and Cathrine O. Frank (Cambridge: Cambridge University Press, 2009), 311.

²⁹ Ariela Gross, "The Constitution of History and Memory," in *Law and Humanities: An Introduction*, eds. Austin Sarat, Matthew Anderson, and Cathrine O. Frank (Cambridge: Cambridge University Press, 2009), 416–452.

³⁰ Julie Stone Peters, *Law as Performance* (Oxford: Oxford University Press, 2022), 5.

³¹ *Ibid.*

รัฐคอยสนับสนุนอยู่เบื้องหลังกฎหมาย แต่สโตน ปีเตอร์ ได้เสนอประวัติศาสตร์ของกฎหมายในฐานะที่เป็นนาฏกรรมประเภทหนึ่งซึ่งเป็นรากฐานของระบบกฎหมายในยุโรป³²

การศึกษากฎหมายกับมนุษยศาสตร์ในยุคสมัยใหม่เป็นผลพวงที่ตามมาพร้อมกับการศึกษากฎหมายแบบสหวิทยาการ โดยมีจุดเน้นที่การศึกษากฎหมายด้วยความรู้ลึก โดยพิจารณากฎหมายผ่านงานสร้างสรรค์ต่างๆ ของมนุษย์ และในทำนองเดียวกันคือการพิจารณางานสร้างสรรค์ผ่านสายตาของกฎหมาย คุณูปการของการศึกษากฎหมายกับมนุษยศาสตร์ที่สำคัญ คือ การศึกษากฎหมายกับมนุษยศาสตร์เป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับวัฒนธรรมทางกฎหมาย ซึ่งเป็นรากฐานของอำนาจละมุนในกฎหมายที่ย่อมส่งผลต่อการบังคับใช้กฎหมายในประเทศไทยอย่างสำคัญ

4. การผลิตงานสร้างสรรค์เพื่อสื่อสารประเด็นทางกฎหมาย

ความเชื่อมโยงกันระหว่างกฎหมายกับงานสร้างสรรค์นั้นปรากฏร่องรอยให้เห็นในกฎหมายสมัยใหม่ของไทยในยุคสมัยการปกครองของคณะราษฎรเรื่อยมาจนถึงยุคโลกาภิวัตน์ กล่าวคือ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้สถาปนาสภาวัฒนธรรมแห่งชาติขึ้นในวันที่ 29 กันยายน พ.ศ. 2485 เพื่อปรับปรุงและส่งเสริมวัฒนธรรม โดยการปรับปรุงส่งเสริมวัฒนธรรมดังกล่าวนี้ รวมไปถึงวัฒนธรรมทางระเบียบประเพณีด้วย โดยทางสภาวัฒนธรรมแห่งชาติก็ได้มีการจัดพิมพ์ *เนติธรรมสาร* เพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมทางเนติธรรม ด้วยการแจกจ่ายแก่ประชาชนทั่วไป จัดทำภาพยนตร์ จัดทำคำบรรยาย และแสดงละครทางวิทยุกระจายเสียง ให้การศึกษา แนะนำทางกฎหมาย และระดมข้อพิพาทในกรณีต่างๆ ของประชาชน³³ ในทางสังคม การผลิตงานสร้างสรรค์ทางกฎหมายในเชิงวิพากษ์ก็ปรากฏขึ้นเป็นปฏิกิริยา เช่น นวนิยายที่ดำเนินเรื่องโดยตัวละครที่เป็นนักกฎหมายของปัญญาชนหัวก้าวหน้าในช่วงทศวรรษ พ.ศ. 2470-2500 เช่น ปีสาง ของเสนีย์ เสาวพงศ์ ที่เน้นให้ผู้คนตระหนักว่ากฎหมายมิใช่เพียงอาชีพทำมาหากินของนักกฎหมายเท่านั้น แต่เป็นวิชาความรู้ที่มีไว้ช่วยเหลือ

³² Ibid.

³³ ชาลววิทย์ แพงแก้ว, *นโยบายสร้างชาติทางวัฒนธรรมของจอมพล ป. พิบูลสงคราม* (สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, ประวัติศาสตร์, มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2550), 56–57.

ประชาชนที่ถูกรังแกและเอาเปรียบดังเช่นที่นายสาย สีมา ได้กระทำการไปในนวนิยาย³⁴ หรือนวนิยายเรื่อง ลูกผู้ชาย ของ ศรีบูรพาที่เน้นให้เห็นว่าคุณค่าของคนนั้นมิได้อยู่ที่ชนชั้นชาติกำเนิด แต่อยู่ที่ความประพฤติ วินัย และความยึดมั่นในหน้าที่ของความยุติธรรม³⁵

ต่อมาในทศวรรษ 2540 สังคมไทยเริ่มประกอบสร้างสภาวะให้ยาเสพติดเป็นศัตรูของสาธารณะผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรมนำไปสู่การสร้างความปลอดภัยให้มีการใช้อำนาจปราบปรามด้วยความรุนแรง³⁶ การต่อรองเชิงการเมืองวัฒนธรรมจึงมีผลโดยตรงต่อนโยบายทางกฎหมาย ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงกับการบังคับใช้กฎหมายในทางปฏิบัติ ฉะนั้นฉะนั้นการผลิตงานสร้างสรรค์ทางกฎหมายนั้นถึงแม้จะไม่เกิดผลโดยตรงต่อตัวบทกฎหมาย แต่งานสร้างสรรค์ทางกฎหมายเหล่านี้ล้วนสะท้อนระบบความสัมพันธ์ทางกฎหมาย โลกทัศน์ ชีวทัศน์ อุดมคติ ซึ่งอาจเรียกโดยรวมว่า “วัฒนธรรมทางกฎหมาย” โดยวัฒนธรรมทางกฎหมายนี้สัมพันธ์โดยตรงกับนโยบายทางกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายในทางปฏิบัติด้วย

ในยุคสมัยของข้อมูลข่าวสาร ศักยภาพในการสื่อสารประเด็นสาธารณะเกิดขึ้นในพื้นที่สื่อสังคมออนไลน์มากมาย ในบริบทนี้จึงเกิดการผลิตงานสร้างสรรค์ทางกฎหมายขึ้นมาเป็นทางเลือกในการต่อรองเชิงวัฒนธรรมทางกฎหมาย เช่น มหาวิทยาลัยโคลัมเบียได้มีการจัดตั้งโครงการศิลปินในโรงเรียนกฎหมายใน พ.ศ. 2564³⁷ โดยเปิดรับสมัครศิลปินให้มาพำนักประจำอยู่ที่โรงเรียนกฎหมายมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย และผลิตงานสร้างสรรค์เพื่อสะท้อนประเด็นทางสังคมขึ้น ตัวอย่างของงานชิ้นหนึ่งคือผลงานของเปียนเต้ โรส สมิต์ (Bayete Rise Smith) เป็นศิลปินที่ประจำอยู่ที่โรงเรียนกฎหมายมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย ได้เสนองานสร้างสรรค์เรื่อง *ทัศน์วิวัฒนาการความรุนแรง* (Visualization of Violence) โดยสมิต์ ได้ใช้ภาพถ่าย ภาพยนตร์ และสื่อใหม่เพื่อยกระดับสำนึกของผู้คนเกี่ยวกับความยุติธรรมในเชิงเชื้อชาติ โดยการนำเอาภาพถ่ายของชายหญิงนิรนามผิวขาว

---

³⁴ เสนีย์ เสาวพงษ์, *บิดา*, (กรุงเทพฯ: หยาตฝน, 2521).

³⁵ กุหลาบ สายประดิษฐ์, *ลูกผู้ชาย*, (กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า, 2530).

³⁶ พงทอง ภวัคพันธ์, “ปฏิบัติการสงครามของการรณรงค์ปัญหาเสพติดในประเทศไทย,” ใน *ความรุนแรง(ซ่อนหา)สังคมไทย*, บรรณาธิการ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (กรุงเทพฯ: มติชน, 2553).

³⁷ “Columbia Law School Establish Artist-in-Residence Program.” *Columbia Law School*. Accessed February 27, 2025. <https://www.law.columbia.edu/news/archive/columbia-law-school-establishes-artist-residence-program>.

และพิวดำไปติดไว้ที่เป้ายิงปืนที่ศิลปินได้เจาะรูกระสุนไว้ก่อนแล้ว ศิลปะจัดวางดังกล่าวถูกตั้งไว้ตรงกันข้ามกับภาพวาดสีน้ำมันของบรรดาศิษย์เก่าและคณาจารย์ที่อาคารโรงเรียนกฎหมายมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย³⁸

ภาพ 1 ตัวอย่างงานของสมิทธี ชื่อ "เล็งเป้า" (Taking Aim)³⁹

ในประเทศสหรัฐอเมริกา มีฮอลลีวูดที่ผลิตภาพยนตร์ที่มีการสื่อสารประเด็นทางกฎหมาย ออกมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ทศวรรษ 1960-ปัจจุบัน เช่น 12 Angry Men (1957), To Kill a Mocking Bird (1962), Philadelphia (1993) On Basis of Sex (2018) ฯลฯ ซึ่งสะท้อนว่ากฎหมายเป็นอุดมคติของสังคม เช่นเดียวกันกับบอลลีวูดของฝั่งประเทศอินเดียเองก็มีการผลิตงานภาพยนตร์ที่นำเสนอหรือสะท้อนปัญหาทางกฎหมายในสังคมอินเดีย เช่น ระบบวรรณะในภาพยนตร์เรื่อง “มาตรา 15”

³⁸ “Visualizing Violence: Bayeté Ross Smith Exhibition Opens at Jerome L. Greene Hall.” *Columbia Law School*. Accessed February 27, 2025. <https://www.law.columbia.edu/news/archive/visualizing-violence-bayete-ross-smith-exhibition-opens-jerome-l-greene-hall>.

³⁹ *Ibid.*

(Article 15) หรือมหาอำนาจด้านอำนาจจะมุนอย่างเกาหลีใต้ก็สร้างโดยใช้เสน่ห์ของวัฒนธรรมเกาหลีเพื่อสื่อสารประเด็นทางกฎหมายอยู่หลายครั้ง เช่น Extraordinary Attorney Woo (2020) เป็นต้น โปรดสังเกตว่าประเทศต่างๆ ที่มุ่งเน้นด้านอำนาจจะมุนนั้นต่างก็มีความพยายามนำเสนอปัญหาสังคมและปัญหาทางกฎหมายแก่สาธารณะด้วยการผลิตงานสร้างสรรค์เชิงกฎหมาย เพื่อกระตุ้นการมีส่วนร่วมและการไตร่ตรองเกี่ยวกับปัญหาความยุติธรรมในสังคมทั้งสิ้น

สำหรับสังคมไทยการนำเสนอสื่อสร้างสรรค์เพื่อสื่อสารประเด็นทางกฎหมายและความยุติธรรมในสังคมเกิดขึ้นในวัฒนธรรมสมัยนิยมอยู่ไม่น้อย เช่น จากภาพยนตร์ชุดเรื่อง *ทิวา* (Thicha) ที่นำเสนอเรื่องราวของการละเมิดสิทธิมนุษยชนของแรงงานข้ามชาติที่เกิดขึ้นในขบวนการค้ามนุษย์ ซึ่งมีการให้มุมมองและข้อมูลประกอบการผลิตภาพยนตร์โดยคุณ ไพศาลพาณิชย์กุล แห่งคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่เป็นผู้เชี่ยวชาญในประเด็นดังกล่าว⁴⁰ หรือภาพยนตร์เรื่อง *วิมานหนาม* ที่สะท้อนให้เห็นปมความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากความหมายทางกฎหมายของครอบครัวและมรดกที่จำกัดไว้เฉพาะคู่รักต่างเพศ ทำให้คู่รักเพศเดียวกันต้องทุกข์ทรมานและประสบปัญหาจากการไม่สามารถเป็นทายาทรับมรดกในฐานะทายาทโดยธรรมได้เลย⁴¹ ซึ่งสะท้อนปัญหาของการไม่ยอมรับการสมรสของคนเพศเดียวกันในทางกฎหมายในประเทศไทย หรือภาพยนตร์ชุดเรื่อง “*คุณพี่เจ้าขา ดิฉันเป็นห่านไม่ใช่หงส์*” ที่มีการนำเสนอเรื่องชีวิต มุมมอง และการถูกละเมิดสิทธิของนางคณิกา⁴² ซึ่งกลายเป็นรูปแบบให้พนักงานบริการทางเพศนำไปจัดกิจกรรมเคลื่อนไหวทางสังคมของตนเอง ในชื่อของ “โรงคณิกาแม่มึง” เพื่อสื่อสารประเด็นการถูกละเมิดสิทธิของพนักงานบริการทางเพศ และการยกเลิกความผิดและโทษตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี

---

⁴⁰ “เรื่องย่อ ‘ทิวา’ ซีรีส์ดราม่าเข้มข้น ผลงานใหม่ของ ไบเฟิร์น-พิมพ์ชนก,” *ไทยรัฐ*, 7 ธันวาคม 2567, แหล่งที่มา <https://www.thairath.co.th/novel/news/2829599> (สืบค้นเมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2568).

⁴¹ “วิมานหนาม : ใครน่าจะสงสารมากที่สุด...ระหว่างโหม่ จิณะ และทองคำ?,” *กรุงเทพธุรกิจ*, 18 มกราคม 2568, แหล่งที่มา <https://www.bangkokbiznews.com/lifestyle/entertainment/1162477> (สืบค้นเมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2568).

⁴² วีรวัฒน์ อัจจุตมานัส, “คุณพี่เจ้าขา ดิฉันเป็นห่านไม่ใช่หงส์ มากกว่าความตลกโปกฮาคือเกร็ดประวัติศาสตร์ที่ไม่ค่อยมีคนพูดถึง,” *The Standard*, แหล่งที่มา <https://thestandard.co/good-heavens-im-a-geese-not-a-swan/> (สืบค้นเมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2568).

พ.ศ. 2534⁴³ โปรดสังเกตว่า งานสร้างสรรค์ที่สื่อสารประเด็นทางกฎหมายมีส่วนช่วยในการต่อรองในเชิงการเมืองวัฒนธรรม เพื่อเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมทางกฎหมายที่กำกับคุณค่าและนโยบายทางกฎหมาย

ในทัศนะของนาย ผู้มีอำนาจคือผู้ที่สามารถทำให้บุคคลอื่นกระทำตามเป้าหมายของตน ซึ่งอาจกระทำด้วยการข่มขู่ หรือกดดันที่มีลักษณะเป็นอำนาจแข็งกร้าวแล้ว บุคคลยังสามารถใช้วิธีการหวานแสนห์เพื่อดึงดูดให้บุคคลอื่นกระทำตามเป้าหมายของตนได้ หากเปรียบเทียบกันแล้วย่อมเห็นได้ว่ากฎหมายที่มีอำนาจนั้นไม่จำเป็นต้องเกิดจากสภาพบังคับที่ใช้การข่มขู่ว่าจะลงโทษหรือการให้สิทธิประโยชน์เพื่อโน้มน้าวให้กระทำตามกฎหมายเท่านั้น แต่กฎหมายที่มีอำนาจนั้นรวมไปถึงกฎหมายที่มีพลังดึงดูดให้เกิดการปฏิบัติตามกฎหมายได้ด้วย ซึ่งเรียกพลังดึงดูดดังกล่าวว่า “อำนาจละมุนของกฎหมาย”

อำนาจละมุนของกฎหมายปรากฏขึ้น เพราะสภาพบังคับของกฎหมายมิได้มีลักษณะของการลงโทษหรือการให้รางวัลเท่านั้น แต่จากประวัติศาสตร์ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศล้วนสะท้อนว่านานาประเทศยังคงมีความพยายามในการสื่อสารประเด็นทางกฎหมายผ่านทางวัฒนธรรมสมัยนิยม เพราะกระบวนการดังกล่าวเป็นการต่อรองทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับทัศนะต่างๆ ที่คนในสังคมมีต่อประเด็นทางกฎหมาย สิทธิเสรีภาพ และความยุติธรรม และรวมถึงเป็นหนึ่งในฟันเฟืองที่ประกอบสร้างวัฒนธรรมไทยที่เห็นกฎหมายเป็นใหญ่ (the Rule of Law) ไปพร้อมกันด้วย

5. วัฏจักรของอำนาจละมุนทางกฎหมาย

อำนาจละมุนมีความสัมพันธ์กับกฎหมาย เพราะในประวัติศาสตร์ของการใช้กฎหมายทางปฏิบัตินั้น กฎหมายมิได้มีเพียงอำนาจในเชิงการบังคับบัญชาและการสั่งการเท่านั้น แต่รวมไปถึงการที่กฎหมายต้องมีความสามารถในการจูงใจให้เกิดการปฏิบัติตามด้วย ซึ่งอำนาจในการจูงใจให้เกิดการคล้อยตามและปฏิบัติตามนั้นเป็นอำนาจทางวัฒนธรรม ดังนั้น ดำรงอยู่ของอำนาจละมุนในกฎหมาย

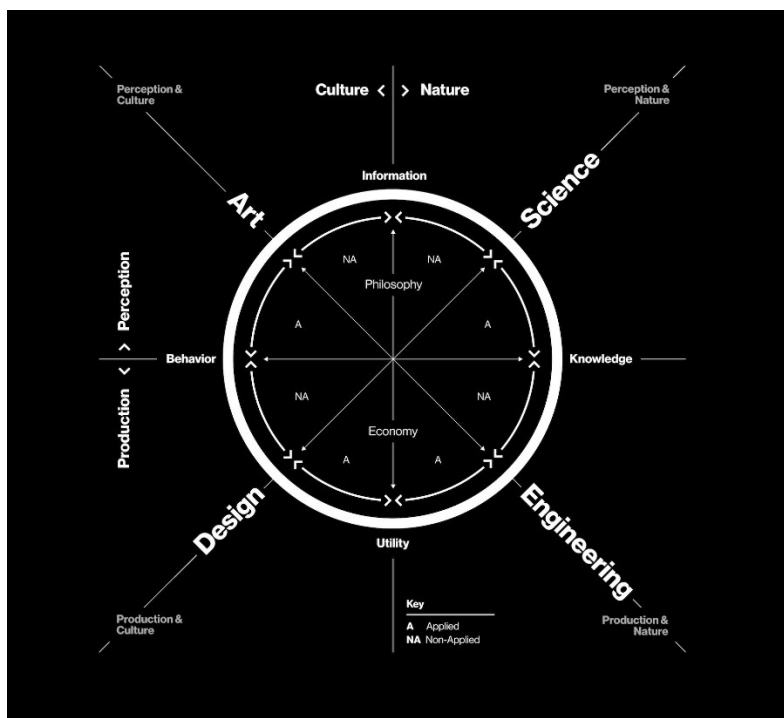
⁴³ “เอ็มพาวเวอร์ดันเสนอร่างกฎหมายคุ้มครอง 'Sex Worker' เข้าสภา,” *ประชาไท*, 14 มีนาคม 2568, แหล่งที่มา <https://prachatai.com/journal/2025/03/112356> (สืบค้นเมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2568).

จึงสัมพันธ์กับวัฒนธรรมทางกฎหมายอย่างใกล้ชิด และวัฒนธรรมทางกฎหมายเองก็มีความเกี่ยวข้องโดยตรงการบังคับใช้กฎหมายและนโยบายทางด้านกฎหมาย กล่าวคือ การกำเนิดขึ้นของตัวบทหรือองค์ความรู้ทางกฎหมายนั้นมิได้เกิดขึ้นจากสุญญากาศ หากแต่ตัวบทและความรู้ทางกฎหมายเกิดขึ้นจากแรงบันดาลใจที่ได้จากวัฒนธรรมทางกฎหมายที่สะท้อนออกมาผ่านพฤติกรรมของผู้คนในสังคมต่างหาก ดังนั้น การดำรงอยู่และปฏิบัติการของกฎหมายจึงสัมพันธ์กับมนุษยศาสตร์ค่อนข้างมาก

เนรี อ็อกแมน (Neri Oxman) เสนอความคิดเรื่องวัฏจักรของการสร้างสรรค์ โดยเน้นว่าการสร้างสรรค์เกิดขึ้นจากระบบนิเวศในสังคมที่เกื้อหนุนให้มีการสร้างสรรค์ขึ้น ตั้งแต่ระดับที่ศิลปินนักประพันธ์ หรือนักปรัชญา ที่ทำการสังเกตพฤติกรรมของคนในสังคมแล้วตั้งข้อสังเกตปรากฏการณ์ทางสังคมเหล่านั้นแล้วพัฒนาออกมาในรูปแบบของงานสร้างสรรค์หรืองานทางปรัชญา งานเหล่านี้จะเป็นรากฐานและแรงบันดาลใจให้นักวิชาการผลิตองค์ความรู้เพื่อตอบสนองแรงบันดาลใจนั้น จนเมื่อเกิดเป็นองค์ความรู้แล้ว ก็จำเป็นที่จะต้องมีส่วนที่นำเอาองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติ ครั้น องค์ความรู้ที่จะประยุกต์นำไปใช้ในทางปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้นก็มีความจำเป็นที่จะต้องให้การออกแบบให้เข้าถึงและเข้าใจได้ง่าย การออกแบบจะเข้าช่วยเพื่อให้เกิดการยอมรับสำหรับผู้คนที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้คนในสังคม ดังนั้น ในทัศนะของอ็อกแมน จึงไม่มีองค์ความรู้ใดที่เกิดผลในทางปฏิบัติโดยไม่ผ่านแรงบันดาลใจจากความคิดทางปรัชญาและงานศิลปะ ในทำนองเดียวกันการปรับใช้องค์ความรู้ใดๆ ในทางสังคมก็จำเป็นต้องมีการออกแบบเพื่อให้เกิดความสะดวกในการใช้สอยองค์ความรู้ต่างๆ ให้สัมพันธ์กับเงื่อนไขและวัฒนธรรมของสังคมหนึ่งๆ กล่าวคือ กระบวนการสร้างสรรค์หรือนำองค์ความรู้ไปใช้ประโยชน์ ในทางสังคมนั้นย่อมหลีกเลี่ยงการออกแบบและความคิดสร้างสรรค์ได้เลย⁴⁴ ดังภาพ

---

⁴⁴ “Neri Oxman’s Krebs Cycle of Creativity,” *Spectrum*, Winter 2017, available at <https://betterworld.mit.edu/spectrum/issues/winter-2017/neri-oxmans-krebs-cycle-of-creativity/> (accessed February 28, 2025).

ภาพ 2 วงจรของการสร้างสรรค์ (Kreb Cycle of Creativity) โดย เนรี อ็อกแมน⁴⁵

ในแง่กฎหมายกับมนุษยศาสตร์ หากดัดแปลงแผนภาพของอ็อกแมนเพื่อทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างมนุษยศาสตร์และนิติศาสตร์แล้วจะเห็นได้ว่า ปรากฏการณ์ทางกฎหมายที่เกิดขึ้นในสังคมย่อมกลายเป็นแรงบันดาลใจให้เกิดการผลิตงานสร้างสรรค์ทางกฎหมายหรือการนำเสนอความคิดทฤษฎีทางกฎหมาย และแรงบันดาลใจจากแนวคิดทฤษฎีจากงานปรัชญาทางกฎหมายและงานสร้างสรรค์ทางกฎหมายนั้นถูกนำมาศึกษาวิจัยเพื่อให้เกิดองค์ความรู้ทางกฎหมายขึ้น นักกฎหมายในกระบวนการยุติธรรมปรับใช้องค์ความรู้ทางกฎหมายนั้นกับแบบแผนในกระบวนการยุติธรรม และในที่สุดการวินิจฉัยจะเกิดผลกระทบทางสังคมในทางปฏิบัติต่อเมื่อมีการบังคับใช้กฎหมายและการสื่อสารทางกฎหมายไปในทางสาธารณะเพื่อให้เกิดวัฒนธรรมทางกฎหมาย โปรดสังเกตว่าบทบาทของมนุษยศาสตร์ในวงจรของการบังคับใช้กฎหมายนั้นอยู่ระหว่างการตั้งคำถามวิพากษ์ต่อประเด็นทางกฎหมายกับการสื่อสารประเด็นทางกฎหมาย ซึ่งอาจเรียกแกนกลาง

⁴⁵ Ibid.

สำคัญสองประการนี้ว่า การเมืองวัฒนธรรมในระบบกฎหมาย หมายถึงการต่อรองความหมายในระบบความสัมพันธ์เพื่อให้เกิดพลังเสน่ห์ดึงดูด (attractive power) ให้เกิดการปฏิบัติตามกฎหมาย ดังนั้น มนุษยศาสตร์จึงมีความสำคัญต่อวิชาการทางนิติศาสตร์ในฐานะที่เป็นศาสตร์ที่ทำงานกับด้านที่อ่อน หรืออำนาจละมุนของกฎหมาย

การสร้างสรรคเชิงกฎหมาย เช่น วรรณกรรม บทละคร ดนตรี ที่นำเสนอประเด็นทางกฎหมายหรือความยุติธรรมในสังคม เริ่มกลายเป็นที่ต้องการของสถาบันการศึกษาและตลาดมากขึ้นทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ งานสร้างสรรค์เหล่านี้นอกจากจะช่วยสร้างความเข้มแข็งให้กับวัฒนธรรมทางกฎหมายแล้ว ยังสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการทดลองนำเสนอสมมุติฐานและทางออกทางกฎหมาย

การศึกษากฎหมายกับมนุษยศาสตร์ จึงเป็นการบูรณาการการคิดด้วยความรู้สึกให้เข้ากับการศึกษากฎหมาย ซึ่งสามารถศึกษาและแสดงออกผ่านวัตถุทางมนุษย์นิยมทั้งหลายที่เป็นการสร้างสรรค์ของมนุษย์ เช่น วรรณกรรม ดนตรี ปรัชญา ประวัติศาสตร์ ฯลฯ เพื่อให้เกิดอำนาจในทางวัฒนธรรมที่เป็นเสน่ห์ดึงดูดให้ผู้คนปฏิบัติตามกฎหมายหรือมีสำนึกอย่างใดอย่างหนึ่งต่อกฎหมายซึ่งพื้นที่ต่อรองความหมายของกฎหมายในทางวัฒนธรรมเช่นนี้กลายเป็นพื้นที่ๆ มีความสำคัญมากยิ่งขึ้นในยุคข้อมูลข่าวสารและยุคของอินเทอร์เน็ตที่เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลและวัฒนธรรมได้อย่างรวดเร็ว ความสำคัญของของอำนาจละมุนทางกฎหมายหรือการศึกษาในแนวทางกฎหมายกับมนุษยศาสตร์ก็ยิ่งเด่นชัดขึ้นตามกันไป

References

- “Calder Case.” *The Canadian Encyclopedia*, September 2, 2020. Accessed February 27, 2025. <https://www.thecanadianencyclopedia.ca/en/article/calder-case>.
- “Calder Case” [online], *the Canadian Encyclopedia*, September 2, 2020, available at <https://www.thecanadianencyclopedia.ca/en/article/calder-case> (สืบค้นเมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2568).
- “Columbia Law School Establish Artis-in-residence Program” [online]. *Columbia Law School*, available <https://www.law.columbia.edu/news/archive/columbia-law-school-establishes-artist-residence-program> (สืบค้นเมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2568).
- “Columbia Law School Establishes Artist-in-Residence Program.” *Columbia Law School*. Accessed February 27, 2025. <https://www.law.columbia.edu/news/archive/columbia-law-school-establishes-artist-residence-program>.
- “Neri Oxman’s Krebs Cycle of Creativity.” *Spectrum*, Winter 2017. Accessed February 28, 2025. <https://betterworld.mit.edu/spectrum/issues/winter-2017/neri-oxmans-krebs-cycle-of-creativity/>.
- “Neri Oxman’s Krebs Cycle of Creativity” [online], *Spectrum*, winter 2017, available at <https://betterworld.mit.edu/spectrum/issues/winter-2017/neri-oxmans-krebs-cycle-of-creativity/> (Access 28 Feb 2025).
- “Visualizing Violence: Bayete Rose Smith Exhibition Opens at Jerome L. Greene Hall” [online]. *Columbia Law School*, available at <https://www.law.columbia.edu/news/archive/visualizing-violence-bayete-ross-smith-exhibition-opens-jerome-l-greene-hall> (สืบค้นเมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2568).
- “Visualizing Violence: Bayete Ross Smith Exhibition Opens at Jerome L. Greene Hall.” *Columbia Law School*. Accessed February 27, 2025. <https://www.law.columbia.edu/news/archive/visualizing-violence-bayete-ross-smith-exhibition-opens-jerome-l-greene-hall>.

- Ariela Gross, “The Constitution of History and Memory”, in Austin Sarat, Matthew Anderson, Cathrine O. Frank (eds.), *Law and Humanities: An Introduction*, Cambridge University Press, 2009. Pp.416-452.
- Ariela Gross. “The Constitution of History and Memory.” In *Law and Humanities: An Introduction*, edited by Austin Sarat, Matthew Anderson, and Cathrine O. Frank, 416–452. Cambridge: Cambridge University Press, 2009.
- Austin Sarat, Matthew Anderson, and Cathrine O. Frank, *Law and Humanity: an Introduction*, Cambridge University Press, 2009, p. 1-4.
- Austin Sarat, Matthew Anderson, and Cathrine O. Frank. *Law and Humanities: An Introduction*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009.
- Christine Haight Farley, “Imaging the Law: Art”, in Austin Sarat, Matthew Anderson, Cathrine O. Frank (eds.), *Law and Humanities: an Introduction*, Cambridge University Press, 2009, p. 311.
- Christine Haight Farley. “Imaging the Law: Art.” In *Law and Humanities: An Introduction*, edited by Austin Sarat, Matthew Anderson, and Cathrine O. Frank, 311. Cambridge: Cambridge University Press, 2009.
- Heikki Pihlajamäki , 2020 , “Legal Codes as Cultural Products” . in S Stern , M Del Mar & B Meyler (eds) , *The Oxford Handbook of Law and Humanities* . , 39 , Oxford University Press , pp. 703-718 .
<https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190695620.013.37>
- Heikki Pihlajamäki. “Legal Codes as Cultural Products.” In *The Oxford Handbook of Law and Humanities*, edited by Simon Stern, Maksymilian Del Mar, and Bernadette Meyler, 703–718. Oxford: Oxford University Press, 2020.
<https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190695620.013.37>.
- James Boyd White. *The Legal Imagination*. Chicago: University of Chicago Press, 1973.
- Julie Stone Peters. *Law as Performance*. Oxford: Oxford University Press, 2022.
- Max Weber, John Dreijmanis (eds.), Gordon C. Wells (translation), “Politics as Vocation” in *Max Weber’s Complete Writings on Academic and Political Vocation*, (New York: Algora Publishing, 2008).

- Max Weber. "Politics as Vocation." In *Max Weber's Complete Writings on Academic and Political Vocation*, edited by John Dreijmanis, translated by Gordon C. Wells. New York: Algora Publishing, 2008.
- Nye Jr., Joseph S. "Countering the Authoritarian Challenge: Public Diplomacy, Soft Power, and Sharp Power." *Journal of International Relations and Sustainable Development* 15 (2020): 94–95.
- Nye Jr., Joseph S. *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: PublicAffairs, 2004.
- Nye Jr., Joseph S.. "Countering the Authoritarian Challenge: Public Diplomacy, Soft Power, and Sharp Power". *Journal of International Relations and Sustainable Development*. 15/2020, p. 94-95.
- Nye Jr., Joseph S.. *Soft Power: Means to Success in World Politics*. P. 5.
- Ravit Reichman, "Narrative and Rhetoric", in Austin Sarat, Matthew Anderson, Cathrine O. Frank (eds.), *Law and Humanities: an Introduction*, Cambridge University Press, 2009, pp. 377-397.
- Ravit Reichman. "Narrative and Rhetoric." In *Law and Humanities: An Introduction*, edited by Austin Sarat, Matthew Anderson, and Cathrine O. Frank, 377–397. Cambridge: Cambridge University Press, 2009.
- Simon Stern, Maksymilian Del Mar, and Bernadette Meyler, "Introduction" in Simon Stern, Maksymilian Del Mar and Bernadette Meyler (editor), *The Oxford Handbook of Law and Humanities*. Oxford University Press, 2020.
- Simon Stern, Maksymilian Del Mar, and Bernadette Meyler. "Introduction." In *The Oxford Handbook of Law and Humanities*, edited by Simon Stern, Maksymilian Del Mar, and Bernadette Meyler. Oxford: Oxford University Press, 2020.
- “เรื่องย่อ "ทิดชา" ซีรีส์ดราม่าเข้มข้น ผลงานใหม่ของ ใบเฟิร์น-พิมพ์ชนก” [online], *ไทยรัฐ*, 7 ธันวาคม 2567,แหล่งที่มา <https://www.thairath.co.th/novel/news/2829599> (สืบค้นเมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2568).

- “วิมานหนาม : ใครนำสงสารมากที่สุด...ระหว่างโหม่ จิณณะ และทองคำ?” [online], *กรุงเทพธุรกิจ*, 18 มกราคม 2568, แหล่งที่มา <https://www.bangkokbiznews.com/lifestyle/entertainment/1162477> (สืบค้นเมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2568).
- “เอ็มพาวเวอร์ดันเสนอร่างกฎหมายคุ้มครอง 'Sex Worker' เข้าสภา” [online], *ประชาไท*, 14 มีนาคม 2568, แหล่งที่มา <https://prachatai.com/journal/2025/03/112356> (สืบค้นเมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2568).
- กุหลาบ สายประดิษฐ์, *ลูกผู้ชาย*, (กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า, 2530).
- เจตนา นาควิจิตร, *จุดยืนของมนุษยศาสตร์*, (กรุงเทพฯ: คมบาง, 2558), หน้า 3-75.
- ชาญวิทย์ เก่งแก้ว, *นโยบายสร้างชาติทางวัฒนธรรมของจอมพล ป. พิบูลสงคราม*, สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ประวัติศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2550, หน้า 56-57.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์, “วิพากษ์มนุษยศาสตร์/มนุษยศาสตร์วิพากษ์: น่ายามมนุษยศาสตร์ในสังคมไทย” [online], คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, แหล่งที่มา <https://www.socsci.nu.ac.th/th/?p=4366> (สืบค้นเมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2568).
- พระเจ้าฟ้างุ้ม กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์, *เล็กเซอร์*, (พระนคร: กรุงเทพฯบรรณาการ, 2468), น. 2-4.
- พวงทอง ภวัคพันธุ์, “ปฏิบัติการสงครามของการรณรงค์ปัญหาเสพติดในประเทศไทย” ใน ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (บรรณาธิการ), *ความรุนแรง(ซ่อนหา)สังคมไทย*, (กรุงเทพฯ มติชน, 2553).
- มิ่งสรรพ ขาวสอาด และกอบกุล ราชะนาคร, *เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์เพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อม*. (เชียงใหม่: ลีออนดีไซน์เวิร์ค 2552).
- วีรวัฒน์ อัจจุตมานัส, “คุณพี่เจ้าชาติฉันเป็นห่านมิใช่หงส์ มากกว่าความตลกโปกฮาคือเกร็ดประวัติศาสตร์ที่ไม่ค่อยมีคนพูดถึง” [online], *The Standard*, แหล่งที่มา <https://thestandard.co/good-heavens-im-a-goose-not-a-swan/> (สืบค้นเมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2568).
- เสนีย์ เสาวพงษ์, *ปี่สาว*, (กรุงเทพฯ: หยาตผน, 2521).